

Venetsian mest saapuvat Suomeen

■ Venetsialaisen mestarimaalarin Giambattista Tiepolon kuolemasta tulee tänä vuonna kuluneeksi 250 vuotta. Taiteilijaperheen tuotantoon pääsee syyskuusta alkaen tutustumaan Helsingissä.

ARJA-LEENA PAAVOLA

Helsinkiläisessä huutokaupassa tuli vuonna 1996 myyntiin pieni, huonokuntoinen öljyvärimaalaus, johon Sinebrychoffin taidemuseon ammattilaisten tarkka silmä heti osui.

Tuntemattoman tekijän työnä kaupan maalauksen sivellintekniikka muistutti kuuluisan venetsialaisen taiteilijan **Giovanni Battista (Giambattista) Tiepolon** (1696–1770) kädenjälkeä.

Taulu päätettiin ostaa museon kokoelmiin. Sinne se saatiin summalla, joka nykyrahassa vastaa paria tuhatta euroa.

Kun maalausta ryhdyttiin sitten tutkimaan, selvisi, että museo oli todellakin onnistunut nappaamaan itselleen arvateoksen pilkkahintaan.

Taulu paljastui Tiepolon liki yhtä maineikkaan taiteilijapojan **Domenico Tiepolon** (1727–1804) työksi, joka oli ollut vuosikymmeniä teillä tiety-mättömillä.

Kreikkalaisten hyökkäävät Troijaan -niminen maalaus on osa kolmen maalauksen kokonaisuutta. Sarjan kaksi muuta taulua omistaa Lontoon National Gallery.

Tänä syksynä teoskolmikko pääsee vihdoinkin yhteen Sinebrychoffin näyttelyssä, jossa esitettävät kolmikkona myös taiteilijaperheen jäsenet, Domenicon lisäksi Giovannin nuorempi poika **Lorenzo Tiepolo** (1736–1776). Maalausten ja luonnosten ohessa esillä on myös grafiikkaa.

Rokokoon kuvapankki

Giovanni Battista Tiepolo oli jo elinai-kanaan erittäin tunnettu ja arvostettu taiteilija.

”Lisäksi hän oli käsittämättömän tuottelias”, sanoo Sinebrychoffin tai-

demuseon intendentti **Ira Westergård**.

Tiepolon suuresta työhuoneesta, jonka hän loi yhdessä taiteilijapoi-kiensa kanssa, suorastaan tulvi upeita teoksia. Varsinkin Domenicosta kehityi isälleen kollega, jonka tapa maalata oli niin samanlainen, että heidän kä-sialaansa on vaikea erottaa toisistaan.

Tuotannon kappalemäärää lisäsi käytäntö, jonka mukaan tulevista töis-tä tehtiin tilaajia varten ensin useita luonnoksia.

”Öljyväreillä kankaille maalatut luonnokset olivat myös eräänlainen kuvapankki, jota voitiin hyödyntää aina uusissa teoksissa”, Westergård kertoo.

Luonnoksista tuli suosittuja keräily-kohteita romantiikan aikakaudella, jol-loin alettiin erityisesti arvostaa taiteili-ajan ensimmäistä visiota teoksesta.

Tiepoloiden taiteessa ilmenee roko-koon keveys ja jopa leikkisyyttä, mutta ennen kaikkea painopiste oli tunteiden herättämisessä.

Ajan tyyli mieltyneiden mukaises-ti taiteilijoiden aiheina olivat antiikin tarinat, pyhimyskertomukset ja raa-matulliset tapahtumat. Teosten henki-löt kuvattiin usein rokokooasuissa riip-pumatta siitä, millä aikakaudella nämä olivat todellisuudessa eläneet.

Esimerkiksi maalauksen *Antonius saattaa Kleopatran laivaan* sankari-tar eli ennen ajanlaskun alkua, mutta hänet on puettu raskaaseen, komeas-ti kirjailtuun samettipukuun, jota koristaa rokokoolle tyyppillinen silkinen pitsikaulus.

Freskojen mestari

Giambattista Tiepolo teki pitkän uran-sa mittaamalla paljon tilaustöitä etenkin kirkkoihin, linnoihin ja Euroopan sil-

mätekevien palatseihin. Erityisen tun-nettu hän oli valtavista seinä- ja katto-freskoistaan.

Vaativassa freskotekniikassa maa-laus tehdään märälle kalkkilaastipin-nalle vesiliukoisella kalkkimaalilla eli kalsiumhydroksidilla, eikä se anna juurikaan mahdollisuuksia virheiden korjailuun.

Freskoissa voi käyttää ainoastaan vä-riaineita, jotka kestävät kalkin emäk-sisyyttä.

Kuivuuksaan kalsiumhydroksidi rea-go-i ilman hiilidioksidin kanssa ja muo-dostaa näin kovan ja kestävänsä kalsium-karbonaattipinnan. Kuivuneina värit kiinnittyvät tiukasti seinään.

Giovanni Tiepolon päätyönä pide-tään liki jalkapallokentän kokoista kat-tofreskoa, joka hänen johdollaan maa-lattiin Würzburgin ruhtinaspiispan linnaan. Mittakaavaltaan teos vetää vertoja **Michelangelon** kuuluisille Sik-stuksen kappelin freskoille, jotka syn-tyivät reilut kaksisataa vuotta aiemmin.

Michelangelolta ja tämän avustajilta työ sikstiiniläiskappelissa vei viisi vuot-ta, ja jättiprojektin kerrotaan tuhon-neen renessanssitaiteilijan terveyden lopullisesti. Tiepolojen urakka kesti kolme vuotta ja valmistui vuonna 1753.

Würzburgin palatsin kattomaalaus esittää Olympossta ja maailman neljää mannerta. Fresko luo illuusion, jossa taivas ikään kuin aukeaa ja täyttyy eri-laisilla hahmoilla.

Värien edelläkävijä

Tiepolot hyödynsivät työssään tekniik-kaa, jolla he saattoivat luoda myös öljy-värimaalauksiinsa freskoa muistutta-van himmeän pinnan. Se saatiin aikaan

▶▶▶

arit

Giovanni Battista Tiepolon teos *Latinus antaa tyttärensä Lavinian puolisoiksi Aeneasille* on lainattu näyttelyyn Tanskan valtiollisesta taidemuseosta.

Kansalliskallio/Maaja Santala

Tiepolo – Venetsia Pohjolassa
-näyttely Sinebrychoffin taide-
museossa 17.9.2020–10.1.2021.
sinebrychoffintaidemuseo.fi

UV-fluoresenssikuva maalauksesta
Kreikkalaiset hyökkäävät Troijaan
ennen konservointia. Tummina
erottuvat kohdat ovat vanhoja
korjailuja.

Konservointi toi esiin
Domenico Tiepolon maalauksen
alkuperäisen hehkun.

Kansalliskallio/Hannu Aaltonen

sideaineena käytetyllä pellavaöljyllä.

Värimaailmansa punaisina pigmentteinä Tiepolot käyttivät sinooperia eli elohopeasulfidia, okraa ja orgaanisia lakkavärejä.

Valkoinen väri valmistettiin lyijystä ja viinietikasta. Tuhansia vuosia vanha keksintö oli hyvin myrkyllinen, mutta taiteilijoille lyijyvalkoinen oli käytännössä ainoa saatavilla ollut valkea pigmentti ennen 1800-luvulla kehitettyä sinkkivalkoista.

Taiteilijaperhe on Westergårdin mu-

kaan ollut hyvin perillä myös alan uutuuksista.

”Tiepolo käytti jo vuosina 1737–1738 preussinsinistä ja lyijyantimoniyhdiste napolinkeltaista, jotka tulivat italialaisessa maalaustaiteessa yleisempään käyttöön vasta kymmenisen vuotta myöhemmin”, hän kertoo.

Ensimmäisiin synteettisiin väriaineisiin kuuluva preussinsininen keksittiin Berliinissä 1700-luvun alussa. Se oli tervetullut uutuus, sillä lapis lazuli -kivestä jauhettu ultramariinisininen oli

erittäin kallis materiaali.

Tiepolojen töissä tavataan myös smalttia, sinistä koboltillasia. Smaltti kuitenkin harmaantuu ajan myötä, joten siitä pyrittiin eroon sitä mukaa kuin markkinoille tuli uusia sinisiä vaihtoehtoja.

Konservoinnin kautta

Huutokaupasta hankittu kehnokuntoinen *Kreikkalaiset hyökkäävät Troijaan* vaati huolellista konservointia ennen

Antonius saattaa laivaan Kleopatran, joka ei ole pukeutunut antiikin klassiseen tyyliin vaan 1700-luvun huippumuodin mukaisesti.

näytteille pääsyään.

Ennen toimenpiteiden aloittamista maalauksen rakenne ja vauriot dokumentoitiin yksityiskohtaisesti. Ateneumin materiaalitutkimuslaboratorio tunnisti maalipinnasta pigmenttien alkuaineita röntgenfluoresenssispektrometrillä.

Maalauksesta otetut poikkileikkäusnäytteet tutkittiin pyyhkäisyelektronimikroskoopin ja siihen liitetyn röntgenmikroanalyysoittorin avulla.

”Teos oli kauttaaltaan likainen ja kuvapinnaltaan erittäin tummunut”, luonnehtii Sinebrychoffin taidemuseon konservattori **Ari Tanhuanpää**.

Tiepolojen maalausten luonnonhartsipohjaiset lakat oksidoituvat valon, erityisesti ultraviolettisäteilyn vaikutuksesta. Oksidoitumisen silminnähtävä seuraus on lakan kellastuminen.

Maalipinta oli lisäksi voimakkaasti halkeillut ja irtoamassa laajoilta alueilta. Suurin vaurioalue sijoittui teoksen

vasempaan reunaan, jossa tuhoutuneita kohtia oli joskus peitelty myöhemmillä korjailuilla.

”Haurastunutta kangasta on ainakin kahteen otteeseen yritetty tukea liimamalla sen taakse tukikangas”, Tanhuanpää kertoo.

Konservoinnissa hilseilevä maali-pinta kiinnitettiin sampiliimalla. Sen jälkeen poistettiin pintalika, kellastunut lakka ja vanhat päällemaalaukset. Lopuksi maalauksen pinnalle siveltiin kerros dammarlakkaa.

Historia selville

Myös Troija-aulun historia haluttiin tutkia erikseen, koska dokumentit kertoivat sen saapuneen maahan suomalaisen lähetystövirkaikilijan mukana Berliinistä vuonna 1948.

Tieto soitti hälytyskelloja, sillä ennen toista maailmansotaa Saksassa takavarikoitiin juutalaisilta suuri määrä taide-

esineitä, jotka sodan jälkeen hajaantuivat ympäri maailman. Nyt ne pyritään löytämään ja palauttamaan oikeille omistajilleen tai näiden jälkeläisille.

Domenico Tiepolon maalauksen vaiheita on kartoittanut tutkija **Kersti Tainio**, jonka mukaan *Kreikkalaiset hyökkäävät Troijaan* ilmaantui läntisille markkinoille Neuvostoliitosta vuonna 1930.

Samoin on tunnetusti käynyt vuoden 1917 lokakuun vallankumouksen jälkeen monille venäläisille taideteoksille ja -kokoelmille.

”Taidekauppa elää konflikteista”, Tainio kommentoi.

Tutkimuksissa on käynyt ilmi, että Troija-teos oli vuonna 1938 esillä taidenäyttelyssä Chicagossa. Muuten taulun yksityiskohtainen omistushistoria ja kulkureitit ovat vielä epäselviä.

”Se on kuitenkin selvitetty, että maalaus ei kuulu juutalaisilta varastettuihin tai heidän pakon edessä myymiinsä taideteoksiin.”

Vakioidut olot

Sinebrychoff on lainannut näyttelynsä töitä useista kansainvälisistä museoista. Arvokkaiden taideteosten luovuttaminen lainaan edellyttää olosuhteita, joissa voidaan taata niiden säilyminen moitteettomassa kunnossa.

Sellaiset Sinebrychoffilla on tarjota. Museon lämpötila on vuodenajasta riippuen 18–22 astetta, ja ilman suhteellinen kosteus pidetään noin 50 prosentissa. Ikkunoista tulevaa valon määrää rajoitetaan voimakkaasti, ja kaikkein haitallisin ultraviolettisäteily suodatetaan kokonaan pois.

”Erityisen valonarkoja ovat akvarelli- ja pastellimaalaukset, joiden maalikalvossa sideaineen määrä suhteessa väriaineeseen on huomattavasti vähäisempi kuin esimerkiksi öljymaalauksissa”, Ari Tanhuanpää sanoo.

Tämä on otettava huomioon näytteille asetettujen teosten valaistuksessa. Öljymaalauksiin sallitaan kohdistuvan enimmillään 150 luksin valoteho.

”Paperipohjaisiin teoksiin voi kohdistua enintään 50 luksia, ja myös niiden yhtäjaksoinen esilläoloaika on rajatumpi.” □